

MO 1

OBRAZ ČLOVEKA, JEHO ZOBRAZOVANIE OD NAJSTAR. ČIAS PO SÚČASNOSŤ – PERIODIZÁCIA

- A) Vymenovať jednotlivé literárne periódy v chronologickom poradí a charakterizovať ich
B) synonymá, antonymá, štýlové rozvrstvenie slovej zásoby

- Staroveká literatúra:** 3. tisícročie pnl. – 5. stor. nl.
A) *orientálna* (sumerská, akkadská, hebrejská, indická, staroegyptská)
B) *antická* (grécka, rímska) 700 pnl – 5 stor. nl., najstaršia eur. lit., dodnes vplyv na lit. formu
- Stredoveká literatúra:** 5. stor. – 15. stor. A) *náboženská*, B) *svetská*
- Humanizmus:** 15. stor. – 17. stor. (TAL, FRA, ESP, GB, SVK)
- Barok:** 16. – 17. stor. (GB, TAL, D, CZR, SVK)
- Klasicizmus:** 17. – 18. stor. (FRA, SVK)
- Pre- a Romantizmus:** koniec 18. a polovica 19. stor. (FRA, D, GB, RUS, POL, MAĎ, CZR, SVK)
- Realizmus:** polovica 19. a zač. 20. stor. (FRA, GB, RUS, CZR, SVK)
- Lirerárna moderna:** 1890 – 1918 (avantgardy)
- Medzivojnová lit.:** 1918 – 1945 (USA, FRA, D, GB, CZR, SVK)
- Lit. po roku 1945:** USA, FRA, D, TAL, GB, RUS
- Súčasná literatúra**

1) **STAROVEKÁ LITERATÚRA:** nevystupujú tu jednoduchí ľudia, ale mýtické a polomýtické postavy, panovníci, hrdinovia sú obdarení veľkou silou a odvahou

SUMERSKÁ: 2000 pnl., Sumeri žili v Južnej Mezopotámii, vynasli klinové písmo, do 19. stor. bola neznáma, dodnes sa pokračuje v jej jazykovednom výklade. Najznámejšie dielo je hrdinský **Epos o Gilgamešovi**. Sumerský kráľ Gilgameš, z väčšej časti boh, kruto vládne v meste Uruk. Obyvateľov núti ťažko pracovať na mestských hradbách. Bohovia im na pomoc zaslali Enkiduka, ktorý žil so zvieratami, ktoré chránil. Enkidu prichádza do Uruku zápasiť s Gilgamešom a spriatelí sa s ním. Vypraví sa do libanonských hôr, aby zničili obra Chuvavu. Premôžu ho s pomocou Boha Slnka. Bohyňa Ištar sa zaľúbi do Gilgameša, ten ju odmieta a za trest prichádza nebeský býk, ktorého zabijú. Enkiduk urazí bohyňu a následne umiera. Gilgameš chce byť nesmrteľný, preto hľadá rastlinu, a keď ju nájde, zožerie mu ju had. V závere sa stretáva s Enkidom, ktorý mu hovorí o pochmúrnosti posmrtného života.

HEBREJSKÁ: 1000 pn., je najmladšia z literatúr Blízkeho východu, nositeľom literatúry je židovská náboženská pospolitosť, zachovala sa nepretržitým podaním. Predstavuje ju **Biblia** (1000 pnl.), ktorá je pre kresťanov Božím slovom. Sú v nej židovské mýty, povesti, dejiny a zákony. Biblia však je len *Starý zákon*. Kresťania prevzali Bibliu a pridali k nej *Nový zákon*. Starý a Nový zákon sa nazývajú *Sväté písmo*.

- Starý zákon:** svätá kniha židov. náb., ktorá vznikla pred nar. Krista. Má 46 kníh o histórii židovského národa. Tvoria ju:
  - historické knihy: 5 kníh Mojžiša, Kniha Jezue
  - poučné knihy: Kniha Jób, Žalmy
  - prorocké knihy: Jeremiáš, Ezechiel
- Nový zákon:** špecificky kresťanská zbierka, obsahuje 27 kníh. Tvoria ju:
  - historické knihy: 4 evanjeliá (Ján, Lukáš, Marek, Matúš), Čítanie zo skutkov Apoštolských
  - poučné knihy: Listy svätého Pavla, Petra, Jakuba
  - prorocké knihy: Zjavenie svätého Jána, Apokalypsa

INDICKÁ: 4. stor. nl., najznámejšie sú hrdinské eposy:

- Mahábhárata:** hrdinský spev, bratovražedný boj medzi potomkami kráľa Bháratu, legendy, bájky, rôzne filozofické útvary
- Rámajana:** tragický údol syna kráľa Rámu a jeho ženy Sítý

GRÉCKA LIT: Zobrazuje v nej hrdinov (Ilias), dobrodružstvá, túžbu po domove (Odysea), ale aj mravnú silu hrdinov, ktorí víťazia nad božstvom pomsty (Antigona). K najstarším literárnym pamiatkam patria:

- EPIKA: Homér – Ilias a Odysea:** *Ilias:* je v období trójskej vojny, Gréci napadli Tróju, lebo Paris, syn trójskeho kráľa uniesol krásnu Helenu, ženu spartského kráľa Menelaa, do deja zasahujú bohovia pomáhajúci obom stranám. Víťazstvo sa prikláňa striedavo raz na 1 raz na 2. stranu, rozhodne lesť – trójsky kôň. *Odysea:* koniec vojny, Odyseov (itacký kráľ) návrat trval ďalších 10 rokov, mnohé dobrodružstvá, napr. na Ostrove Kiklopov oslepil 1-okého obra Polyféma, aby unikli z jeho zajatia, ocitli sa v osídlach čarodejnice Kirké, unikli nástrahám Sirén.... Aj po návrate na Itaku sa musel najprv vysporiadať s nápadníkmi svojej manželky a neskôr presvedčiť samotnú Penelopu, že je to skutočne on. Homérove básne ovplyvňovali myslenie a umelecký svet dlhé stáročia.
- EPIKA: Ezop – napr. O levovi a myši, Líške a havranovi:** Ezop písal bájky (krátky epický útvar, veršovaný alebo neveršovaný, kde zvieratá alebo rastliny konajú ako ľudia, má vždy poučný charakter), prvý bájkar v gréckej literatúre,

podľa ústnej tradície otrok, väčšina bájok sa odohráva vo vete zvierat, majú ľudské vlastnosti, cítia a správajú sa ako ľudia, stávajú sa nositeľom určitého ustáleného charakteru (napr. prefíkaná líška, pracovitý mravec...), tento jav nazývame personifikácia.

- **LYRIKA: Sappó – Modlitba k Afrodite:** najznámejšia predstaviteľka lyriky, na rodnom ostrove Lesbos zriadil Dom múz, zhromaždila tu mladé dievčatá, aby sa učili a zasvätili službe bohom a umeniam. Jej rukopisy v 11. stor. spálili byzantskí mnísi, lebo ich považovali za neprístojné. Zachovala sa len jediná celá báseň – Modlitba k Afrodite, kde bez zábran vyjadrovala svoje pocity a vášne.
- **DRÁMA: Sofokles – Antigona:** bola dcéra kráľa Oidipa, po jeho smrti moc v krajine zápasili jej 2 bratia Eteokles a Polyneikos, ich vzájomný súboj o moc však skončil smrťou oboch. Ich nástupca Kreon dal pochovať Eteokla so všetkými počtami ako panovníka, Polyneika pod hrozbou trestu smrti zakázal pochovať, jeho telo sa pre výstrahu povalovalo pred hradbami, Antigona ho napriek zákazu pochovala, Kreon ju dal zaživa zamurovať do jaskyne, Antigona sa obesila, Kreon sa zľakol veštby, podľa ktorej keď zomrie Antigona, bude ho stíhať samé nešťastie, ponáhlal sa ju vyslobodiť – neskoro, Kreonov syn a zároveň Antigonin snúbenec Haimon sa od žiaľu prebodol mečom, samovraždu spáchala aj Kreonova manželka Eurydika, až v samotnom závere zdrvený týmito udalosťami Kreon pochopil, aké zlo spáchal. Tvorí ju prológ, 5 dejstiev a epilóg. Dôležitý je zbor, ktorý oddeľuje dejstvá a prerozprávava dej.

RÍMSKA LIT: staršie obdobie 3-5. stor. pnl, klasické obdobie 1. stor. pnl – 1. stor. nl., Oslavovala pastiersky a roľnícky život (**Bucolica, Georgica**), lásku, priateľstvo (ódy), ľudské túžby a vášne (**Metamorfózy**). Nadväzovala na grécku, prebrala z nej námety i formy písania. Najprv sa písali ľudové komédie, najznámejší bol **Plautus**. V Ríme sa venovali rečníctvu (rétorike), z dôvodu politických prejavov, najznámejší rečník bol **Cicero**. Rozvíjala sa historiografia (**Cesar, Lívius**) a satyra (**Juvenalis**).

- **LYRIKA: Publius Ovidius Naso – Metamorfózy** (premeny), básnická skladba, 250 básní, každá z nich založená na premene. Známe sú najmä: **Daidalos a Ikaros** (otec a syn vo vyhnanstve na Kréte, túžba po domove, jediná možnosť napodobniť vtáky, zostroja krídla, Ikaros letel prí vysoko, Slnko roztopilo vosk, umrel v mori, Daidalos ho pochová a dobrovoľne zostáva na ostrove), **Pygmalion** (socha sa zmenila na dievča), **Filemon a Baucis** (starí chudobní manželia, Zeus sa zmenil na človeka, putuje po Grécku, prichýlili ho však len chudobní, ľahli si na zem, on na posteľ, zabili hus, povedal im pravdu, splnil želanie – keď má zomrieť jeden, nech zomrú naraz, po smrti stromami, aby sa dotýkali keď fúka vietor), **Pyšná Nioba** (urazila bohov – premenila sa na plačúci kameň).
- **EPIKA: Publius Vergilius Maro** – 1) **Bucolica** (idyly zo života pastierov, idyla – báseň, ktorá oslavuje istý spôsob života, často ho idealizuje), 2) **Georgica** (spev tiež zo života roľníkov), 3) **Aeneas** (aby sa vyrovnali, dokonca až predstihli Grékov, rozsiahla epická báseň – povest' o legendárnom praotcovi rímskeho národa, ktorý podobne ako Odyseus po víťaznej trójskej vojne roky blúdi morom, až sa napokon usadí v Latii, ožení sa s dcérou kráľa Latinov – Lavíniou a zakladá rod, z ktorého vziđu rímski panovníci).
- **DRÁMA:** najmä komédie, **Titus Maccius Plautus** – zachovalo sa 21 komédií, najznámejšie sú **Komédia o hrnci, Chvastavý vojak, Pseudolus** – námety z každodenného života.

2) STREDOVEKÁ LITERATÚRA: najväčšou literárnou autoritou v stredoveku bola v Európe Biblia, z ktorej jednotlivé národy preberali námety aj spôsob písania. Používala sa Latinčina ako literárny jazyk, platilo latinské „ora et labora“ – modli sa a pracuj. Stredoveká literatúra sa delí na:

- **FEUDÁLNA NÁBOŽENSKÁ:** bohoslužobný, výchovný a vzdelávací obsah, zdôrazňovala kresťanské cnosti. Ústrednou postavou tejto literatúry bol **svätec, pustovník**. Prvá súvislá literárna pamiatka od **Františka z Assisi – Spievanka:** kázne, legendy (útvar náboženskej epiky, opisovali život, skutky a zázraky svätých), hagiografie (životopisy svätých), exemplá (krátke rozprávania), mystéria (náboženské drámy najčastejšie zo života Krista). Na SVK: **Proglas** od **Konštantína** – veršovaný predhovor k prekladu evanjelia; biskup **Maurus** – **Legenda o svätom Svoradovi a Benediktovi** (Svorad žil v benediktínskom kláštore na Zobore, neskôr v Skalke pri TN, Benedikt bol jeho žiak – podľa legendy ho zabili zbojníci a hodili ho do Váhu, obaja sú pochovaní v Nitrianskej bazilike). Na našom území bola **NÁB. PREKLADOVÁ LIT:** **Konštantín a Metod** preložili **Misál** (omšová kniha), **Evanjeliá** (Nový zákon), **Breviár** (modlitebná kniha pre kňazov), **Žaltár** (zbierka žalmov). Zostavili tiež **Súdny zákonník pre svetských ľudí** a **Metod** sám preložil **Starý zákon**.
- **FEUDÁLNA SVETSKÁ:** hlavný hrdina **rytier – šľachtic**, odvážny, oddaný pánovi, ochranca ženy... Populárne boli najmä piesne o ich hrdinských činoch, napr.: **Tristan a Izolda, Pieseň o Rolandovi** (FRA, obdobie križiackych výprav), (**Pieseň o Nibelungoch** (D), **O kráľovi Artušovi** (GB), RUS: byliny – oslavné básne o ruských bohatieroch – **O Il'covi Muromcovi, Slovo o pluku Igorovom** (ruské knieža Igor bojuje s nevelkým vojskom proti kočovným poloveckým kmeňom, jeho vojsko porazené, Igor v zajatí, žena Jaroslavna prosí o pomoc prírodné živly vietor, slnko, riekou; Igorovi sa podarí ujsť, vráti sa domov a spolu s ďalšími kniežatami pripravuje novú výpravu).
- **MESTSKÁ SVETSKÁ:** zábavný charakter, obľúbená najmä fabliaux (krátka veršovaná poviedka, ktorá zosmiešňovala hlúposť a zbabelosť feudálov). Humoristicky a satiricky stvárňovala každodenný život. Začiatkom 15. stor. vzniklo v Čechách z kritiky cirkvi feudálnej spoločnosti husitské hnutie Jána Husa, kazateľ, magister Pražskej univerzity, cirkev spreneverila svojim zásadám, ide o bohatstvo, napr. predávanie odpustkov, najkritickejšie sú od **Jána Husa – Knížky o svatokupectví**.

3) HUMANIZMUS: úsilie o návrat k ľudským, pozemským radostiam a starostiam, zdôrazňovalo sa právo na radostné prežívanie života na zemi, odmietali feudálne a cirkevné myslenie, zdôrazňovali právo človeka na radostný život, lásku k prírode, úctu k rozumu, senzualizmus, individualizmus. Hrdinovia dokážu bojovať za vznešené ideály, vyznačujú sa silnými a pôsobivými myšlienkovými a citovými protikladmi. Písali sa najmä tragédie, romány a sonety. Na SVK sa uplatnil žáner historickej piesne, historickej povesti a balady v ľudovej slovesnosti. Latinské humanus = ľudský, renaissance = znovuzrodenie. Obdobie význ. objavov (Columbus: Amerika, Kopernik: heliocentrizmus, Galilei: Zem je planétou Slnka, Huttenberg: kníhtlač).

- **TAL: Dante Alighieri – Božská komédia:** hrdina je vlastenec, bojovník za právo a spravodlivosť. Autor putuje záhrobím s Vergíliom, vidí v pekle hriešnikov, očistec, radosť v raji s Beatrice – jeho milou), **Giovanni Boccaccio – Dekameron** (7 dievčat a 3 mládenci ušli zo strachu pred morom – chorobou z Florencie na vidiek, počas 10 dní denne 10 príbehov, čo chce, šťastný koniec, šikovnosť, láska, šľachetní ľudia... Je kritikou pokryteckej morálky, povier a svätuškárstva. Hlavný zdroj ľudskej radosti i žiaľu je láska).

- **FRA: François Villon – Malý testament, Veľký testament:** prekliati básnik, bohém a tulák, za priestupky vo väzení, v diele sa vysmieva váženým osobnostiam, provokuje strážcov verejného poriadku, ironizuje vlastné sklamanie v láske. Opisuje mnoho ľúbostných dobrodružstiev, vysmieva sa tým, čo mu ublížili, ironicky a rezignovane ako 30 ročný uvažuje o smrti. Oživuje svet parížskych krčiem, pijanov, dobrodruhov a neviestok.

- **ESP: Miguel de Cervantes y Saavedra – Dômyslený rytier don Quijote de la Mancha:** vrcholné dielo európskeho humanizmu a renesancie. Hlavný hrdina sa zblázni z čítania stredovekých románov o rytieroch a chce sa stať 1 z nich – na kobyle so zbrojnošom Sanchom Panzom zažíva dobrodružstvá, bojuje s veternými mlynmi (obri), ovcami (vojsko) aby si získal dámu svojho srdca – pastierka kráv, má ho na posmech. Vytriezvie, no vysilený zomiera.

- **GB: William Shakespeare – Hamlet:** intelektuálna tragédia, neľútostný boj jednotlivca so svetom intríg a zločinu. Dánsky kráľovič Hamlet sa od ducha otca dozvie že kráľa zabil kráľov brat, terajší kráľ Claudius a vzal si Hamletovu matku Gertrúdu. Hamlet ľúbi Oféliu, dcéru komorníka Polonia. Oféliin brat a Polonius odrádzajú Oféliu od lásky k Hamletovi, on predstiera šialenstvo, chce pomstiť otca, zinscenuje hru o jeho zavraždení, Claudius sa zľakne a pošle ho študovať do Anglicka aby ho tam popravili, on ujde, v žiali nad stratou Ofélie, ktorá sa z nešťastnej lásky utopila, Hamlet zabije Claudia a sám zomiera, lebo v súboji ho Leartes zranil otráveným mečom. Ďalšie tragédie: **Rómeo a Júlia**, **Kráľ Lear**, komédie: **Skrotenie zlej ženy**, **Veľá kriku pre nič**, **Sen noci svätajánskej**, historické hry: **Henrich VIII.** – spolu sa mu pripisuje autorstvo 37 divadelných hier.

- **SVK:** turecké vpády, boje medzi zástancami a odporcami reformácie, rozkol v kresťanstve, vznik reformovaných cirkví – luteráni, kalvíni, protihabsburské povstania. Humanizmus podporoval Matej Korvín. Slovenskí profesori na Pražskej univerzite: Ján Jesenius (1. verejná pitva), Vavrínek Benedikt z Nedožier (jazykovedec, 1. systematická gramatika v češtine). Renes. poéziu písal **Martin Bošňák – Pieseň o zámku muránskom** (dobývanie Muráňa, potrestanie hradného pána Mateja Bazalda), **Pieseň o sigetském zámku** (obliehanie pevnosti Turkami, hrdinský odpor obrancov) – autor neznámy. **Ján Silván – Písne nové na sedm žalmů kajících a jiné žalmy** (duchovná lyrika, subjektívne prežívané osobné a spoločenské problémy). **Pieseň o dvúh uherských pánech a teruckého cisára dcére** (Sultánova dcéra vyslobodí zo zajatia 2 uhorských šľachticov a ujde s nimi. Dráma: **Pavel Kyrmezer – Komedia česká o bohatci a Lazarovi** (potrestanie nadutého boháča, ktorý nechcel zmierniť biedu Lazara, smrť uprostred hodovania, dostal sa do pekla), **Komedia česká o vdově** (kritika chamtivosti úžernického kupca, ktorý bezohľadne vymáhal dlh od chudobnej vdovy).

4) BAROK: barocco = perla nepravidelného tvaru, kým renesancia je presvedčená že človek ovládne vedy aj náboženstvo rozumom, v baroku je toto presvedčenie v kríze aj pre nepriaznivú spoločenskú situáciu (vpády, pohromy, vojny) = pesimizmus, beznádejnosť spôsobujú príklon k náboženstvu. Platí latinské „vanitas vanitatum“ = márnosť nad márnosť. Znaký sú dekora-tívnosť, pompéznosť (veľkoleposť, nádhera), poetickosť (nadnesenosť). V literatúre zložité básnické figúry, prekvapivé, neoča-kávané slovné spojenia.

- **TAL: Torquato Tasso – Oslobodený Jeruzalem:** osudy 1. križiackej výpravy, ktorá po ťažkých stratách Jeruzalem dobyla. V Ríme Tassa korunoval pápež Kliment VIII vavrínovým vencem za kráľa básnikov.

- **GB: John Milton – Straténý raj** (stvorenie sveta až po vyhnanie Adama a Evy z raja), **Raj znovu nájdený** (opäť biblický námet pokúšania Krista v púšti).

- **ČR: Jan Amos Komenský – 1) Didactica magna** (Veľká didaktika – snaha z pedagogiky o vedný odbor, vyslovil zásady platné dodnes: prihliadať na vek žiakov, názornosť no vyučovaní, význam vyučovania v rodnom jazyku), 2) **Janua Linguálum reserata** (Brána jazykov otvorená, učebnica latinčiny). Komenský = tzv. „Učiteľ národov“.

- **SVK:** protihabsburské povstania, hlad, epidémia, mor, náb. nepokoje, prenasledovanie katolíci – protestanti. Kultúrne strediská: evanjelici – Lýceum BA, katolíci - Univerzita v TT. Najmä náb. literatúra, záujem o slovenské dejiny, úcta k sloven-skému jazyku. **Benetikt Szöllösi – Cantus catholici** (1. kat. náb. spevník, piesne českého pôvodu), **Peter Benický – Slovenské verše** (ľud. chyby i prednosti, radí ako správne žiť, kritizuje pretváрку pánov, sympatizuje so sedliakmi = didakticko-reflexívna poézia), **Hugolín Gavlovič – Valaská škola mravův stodola** (rady a poučenia každému jednotlivcovi ako riešiť vzťah k rodine, priateľom, práci, vzdelaniu, vlasti. Všima si poverý, rozdiel medzi bohatými a chudobnými, zlodejstvo. Zmyslom je priviesť čitateľa k cnostnému životu).

5) KLASICIZMUS: lassicus = dokonalý. Na 1. pohľad epigónska (napodobňujúca, kopírujúca) fáza umenia, platí normatívna estetika (písať podľa noriem, vzorov), napodobňovala sa antika, renesancia, vznikol empírový štýl (jednoduchý, triezvy, v bytovej kultúre, odievaní), v nemecky hovoriacich krajinách biedermeier (umiernená ozdobnosť, literatúra = sentimentálnosť, pohodlnosť, návrat k disciplíne. V architektúre sa stavia moderne a lacno, s komfortom kanalizácie, vodovod, verejné osvetlenie dopravná sieť, avšak i pamätníky, divadlá, múzeá, technické stavby – mosty... Výtvarník Francesco Goya, hudobníci Ludwig van Beethoven, Wolfgang Amadeus Mozart, Joseph Haydn. Dôraz sa kladie na rozum, ktorý umožňuje lepšie spoznať svet, ideálom je presné a jasné myslenie. Vyvíjal sa pod vplyvom **Reného Descarta** – „Myslím, teda som“ – iba s rozumom môže človek spoznať svet. V lit. platia presné a záväzné pravidlá tvorby, ktoré zveršoval **Nicolas Boileau** v diele **L'art poétique** – harmonická súmernosť, logická jasnosť, jednoduchosť sujetu, presnosť vyjadrovania a štýlová disciplína. Za vyššie žánre sa považovali: óda, elégia, epos, tragédia; za nízke žánre: bájka, satira, komédia.

- **FRA: Jean Baptiste Poquelin – Molière: Lakomec** (Harpagon sa zamiloval do Marrianny, dcéru Elisu chce bez vena vydať za bohatého starého šľachtica, jeho syn Cléant miluje Mariannu a Valére zase Elisu, kvôli nej sa stane Harpagonovým správcom, mladé páry nafiňujú krádež H. peňazí, H. súhlasí so svadbami, len aby ich dostal späť, odmieta ich však platiť a pozvanie na ne prijíma len ak mu kúpi nové šaty), **Mizantrop** (Alceste nenávidí pokrytectvo ľudí, miluje vdovu Celimenu, vedomú svojej krásy, chce si získať viacero mužov, zahráva sa s nimi, píše im to isté. Alceste sa stretáva v jej salóne s pretvárkou a nerestami. Alcesta miluje Arsinoe, zverejní jej listy, no Alceste jej odpustí ak s ním odíde, čo Celimena odmieta a Alceste sa len utvrdí vo svojej nenávisti k ľuďom).

- **SVK:** starostlivosť o povznesenie slovenského ľudu (ľudovýchovné časopisy, praktické rady, vznik učenej spol. Slovenské učené tovarištvo v TT a Učená spoločnosť banského okolia v BS. Snaha o uzákonenie spisovnej slovenčiny – 2 pokusy: 1) **Jozef Ignác Bajza** (bez príručky, preto neuspel; dielo v západoslov. nárečí – dobrodružný cestopisný román **René mláďenca príhody a skúsenosti**), 2) **Anton Bernolák** – **Jazykovedno-kritická rozprava o slovenských písmenách** (odmietol etymologický a navrhol fonetický pravopis „píš ako počuješ“ – každá hláska svoj znak, mäkkosť a dĺžku značiť. Prijal TT nárečie, návrh gramatiky v diele **Slovenská gramatika** (návrh sa neujal – hláska = zvučka, slabika = slovka, predložka = prestavka), 12 rokov písal 5302 stranový **Slowár Slovenski- Česko, Laťinsko, Německo, Uherski**. Ďalší autor **Ján Kollár** – **Slávy dcera** (vrcholová básn. skladba, lásku Frederiku Schmidtovú predstavuje Mína, písaná s „elegické distichon“ – časomerný verš založený na striedaní prízvukných a neprízvukných slabík. **Ján Hollý** napísal historické epy **Svatopluk** (12 spevov o Svätoplukovej ceste k víťazstvu), **Cirillo Metodiada, Sláv**, idylické básn. skladby **Selanky. Juraj Fándly** – **Pilný domáci a poľní hospodár, Slovenský včelár, Zeľinkár, Ovčár**, v 1. dielo v bernolákovčine – **Dúverná zmlúva medzi mníchom a diabľom** (mních Atanázio a pokušiteľ Titinilo – ide o zrušenie rehole žobravých mníchov, ktorí Titinila využívali na strašenie veriacich). **Ján Chalupka** – **Kocúrkovo alebo Len aby sme v hanbe nezostali** – čižmarsky majster Jánoš Tesnošil sa podučil na potulkách maďarčine a vyvyšuje sa, používa maďarské výrazy, neviem čo znamenajú a zosmiešňuje sa. Pán z Chudobíc – školský inšpektor, sa nasilu robí Maďarom, núti k tomu aj syna Atilu. Učiteľom sa stane sympatický mladý Sloboda, pohrdne nadbiehaním kocúrkovských mamičiek a vezme si Ľudmilu, dcéru starého učiteľa. Slovenskú inteligenciu predstavuje Sloboda a starý učiteľ Procházka. Zastáva myšlienku rovnosti národov.

6) ROMANTIZMUS: vo FRA „Sloboda, rovnosť, bratstvo“, hrdina pociťuje osamelosť a upadá do pesimizmu. Typický prvok je žánrový synkretizmus (narúšajú sa hranice medzi lit. druhmi a žánrami), pop. balada, zdroj inšpirácie v ľud. slovesnosti, jazyk prevzatý z hovorovej reči a nárečí. Nový vzťah k životu a svetu, autori precitujú rozpor medzi ideálnym a reálnym, vnút. a vonk. svetom, odcudzujú sa od spoločnosti, pociťujú osamelosť, smútok z bytia. Nový **hrdina** je v ustavičnom rozpore so spol., osamelý, pocit zbytočnosti, nespokojnosť vyjadruje vzburou, často aj veľkým činom – titanizmus, je ovládaný vášňami, túži po živote a láske, v zápase za uskutočnenie ideálu často zomiera. **Hrdina:** zbojník, tulák, žobrák, väzeň, pútnik.

- **FRA: Viktor Hugo – Chrám Matky Božej v Paríži** (rozsiahy historický román s mohutnou dejovou líniou, s množstvom postáv, ohyzdný no dobrácky Quasimodo, keď ho nájdú pohodeného ako dieťa v kostole, vychová ho kňaz Claude Frollo, naučí ho čítať a písať. Zo zvonov stratí sluch, má 1 oko, potrestajú ho za pokus uniesť na smrť odsúdenú Esmeraldu, (tá mu podá na pranieri pohár vody, odvtedy pre ňu urobí všetko) uvedomí si škaredosť a trpí ňou. Po únose sa o Esmeraldu staral, keď videl ako sa pri poprave Esmeraldy jeho pán Frollo smeje, zhodí zo z hradieb. Esmeralda je krásou protipólom Quasimoda, hlboko-ravná žije v najhoršom prostredí Paríža. Frollo je najrozpornejšia postava, ľubi Esmeraldu no stane sa z neho morálny netvor. Esmeralda zomrie obesením, objíma ju Quasimodo, tak ich nájdú v hrobke kostola. **Bedári** – sfilmovaný úspešný román.

- **D: Johann Wolfgang Goethe – Utrpenie mladého Werthera** (Werther opustí dom, zaľúbi sa do zasnúbenej Lotty, tešia sa byť spolu, príde snúbenec Albert, inteligentný no bez citu, Werther ako tajomník u vyslanca tiež inteligentný, no neváži si to, tvrdí že sa dá získať štúdiom, ale citovosť nie. Lotta nevidí východisko, len odísť. Werther sa zastrelí, nikto nepríde na pohreb ani kňaz ho nepochová). **Faust** (Faust upíše dušu diabľovi Mafistofelovi aby dosiahol absolútne poznanie, urobí veľa zlého, až nakoniec pracuje v prospech ľudí. Zomiera, ale keďže pomáhal ľuďom, Mafistofeles stráca nárok na jeho dušu).

- **RUS: Alexander Sergejevič Puškin – Eugen Onegin** (petrohradský elegán Eugen Onegin má dedič po strýkovi na vidieku, kam odchádza, zaľúbi sa do neho Tatiana, odmieta ju a z rozmaru dvorí Oľge, snúbenici Lenského, ktorý ho vyzve na súboj, Eugen Lenského zabije, roky cestuje po Rusku, zväžnie, stretá Tatianu a je ňou očarený, no ona odmieta jeho. **Hrdina:** zbytočný človek – premárnil celý život a nič dobré po sebe nezanechal), **Kapitánova dcéra** (šľachtic Peter Andrejevič Griňov sa v posádke zoznami s rôznymi typmi ľudí, zaľúbi sa do Márie – dcéry kapitána Mironova, zblíži sa

s veliteľom povstalcov, ktorí dobyjú pevnosť, Moronov zomrie, Groňov sa k nim pridá, Máriu odvedie zo zajatia, obvinia ho zo spoločenstva a odsúdia, na základe Máriinich prosieb mu však cárovná Katarína II. udelí milosť).

• **MAĎ: Sándor Petőfi, POL: Adam Mickiewicz**

• **ČR: Karel Hynek Mácha – Máj** (príbeh strašného pána lesov – zbojníka Viléma a jeho miloj Jarmily, opis májovej prírody, dievča čaká milého príde posol že Vilém je uväznený a čaká na popravu, zabil Jarmilinho zvodcu – vlastného otca)

• **GB: George Gordon Byron – Childe Haroldova púť** (cesty a úvahy pútnika po Európe. Búri sa proti neslobode podrobných národov, verné opisy krajín a politické komentáre).

• **SVK: násilná maďarizácia, hospodársky útlak Rakúšanov. Ľudovít Štúr, Hurban a Hodža 1843 na fare v Hlbokom uzákonnili spisovnú slovenčinu na základe stredoslovenského nárečia, Ján Hollý ju schválil, fonetický pravopis, proti však bol Ján Kollár.**

- **Štúr – Nárečja slovenskuo alebo potreba písanja v tomto nárečí, Nauka reči slovenskej** – hláskoslovie, gramatika, morfo-lógia i skladba, noviny **Slovenskije národňje novini** s lit. prílohou **Orol tatránski**.

- **Samo Chalupka – Mor ho!** (kmeň Limigantov napadol vojsko cisára Konštantína, cisár vyhral, opis družiny, slovenskej krajiny, Slovákov – **hrdina**: kolektívny – družina), **Likavský väzeň, Kráľohol'ská, Junák, Turčín Poničan, Boj pri Jelšave...**

Andrej Sládkovič – Sôvety v rodine Dušanovej, Marína (ústredné dielo slov. romantizmu, ospevuje lásku k Maríne – Mária Pišlová, oslava jej krásy, mladosti, lásky), **Detvan** (hrdina je pastier Martin Hudcovie, opis jeho života, zabije kráľovského sokola, ktorý lovil zajacov – spravodlivosť, ľúbi Elenu, vyslobodí ju od zbojníkov, na Slatínskom jarmoku sa ospravedlní Matejovi Korvínovi za zabitie sokola, Elena sa zapáči kráľovi, no ostáva verná Martinovi, Martin do Čierneho pluku kráľa).

- **Janko Kráľ – Zakliata panna vo Váhu a divný Janko** (panna zláka mládenca do hlbín rieky, nájdu ho mŕtveho, opis Liptova)

- **Ján Botto – Smrť Jánošíkova** (predspev a 9 piesní, sústreďuje sa na zľapanie, väznenie a popravu Jánošíka, čím naznačuje biedny stav v slov. nár. hnutí po neúspešnej revolúcii 1848-49).

- **Ján Kalinčiak – Reštavrácia** (chudobný Adam Bešeňovský sa ožení s vodovou Karáčovskou, ktorá ho podporovala, je s každým za dobre kvôli volebným hlasom. Mal synovca Štefana Levického, múdreho, Adam mu nepomôže ale vďaka Ondrejovi Levickému (strýkovi, advokát) sa stane po voľbách 2. vicišpánom. Štefan sa ožení s Aničkou, Adamovou dcérou).

7) REALIZMUS: priemyselná revolúcia v GB (parný stroj), rozvoj prírodných vied (vplyv na filozofiu, vznik pozitivizmu – skutočné to, čo sa dá overiť skúsenosťami a experimentmi). Bol tu kritický (racionálny) postoj k skutočnosti, pravdivé zobrazovanie nedostatkov spoločnosti, **hrdina**: obyčajný človek „typické postavy v typických okolnostiach“, ľudia sú zobrazení ako produkt spoločenského prostredia, zdrojom konfliktov je zákon moci peňazí. Písali sa najmä poviedky, romány a novely.

A) popisný r.: autori popisujú skutočnosť a pravdivo zobrazujú nedostatky

B) kritický r.: kritizuje spoločnosť (moc peňazí, alkoholizmus).

• **GB: Charles Dickens – Oliver Twist** (Oliver je sirota, do rodiny hrobára = učeň, ujde do Londýna, putuje, stretá sa s Fiskusom, dostáva sa do zlodejskej bandy vedenej židom Faginom. Chytia ho, ujme sa ho starý pán, Olivera banda unesie aby ich neprezradil, pri vlámaní do domu starej vdovy a dcéry Rose ho postrelia, ony ho dajú lekárovi, vyličia a zachránia pred väzením, uveria jeho príbehu. Oliver začal žiť šťastne, vysvitlo, že je syn bohatého pána a 1 slúžky, ktorú si nevezal, lebo zomrel. Rose je sestra Oliverovej mamy, Oliver získa dedičstvo), **Pamäti Klubu Pickwickovcov, David Copperfield, Vianočné knihy...**

• **FRA: Henri Beyle Stendhal – Červený a čierny** (Kronika roku 1830 – Priebeh rastu a pádu Julienu Sorela. Vášnivý a nepoddajný Julien Sorel v konflikte s pokryteckou spoločnosťou, syn tesára, no nechce sa zmieriť s nízkym postavením, v túžbe po peniazoch využíva pretváрку a ľúbostné pletky. Strieda zamestnania, vychovávateľ u starostu aby bol milencom jeho ženy, potom dôstojník, kňaz – vyniká vďaka pretváрке a milému správaniu, odchádza – tajomník markýzy de la Mole, zvedie jej dcéru Matildu – tehotná, svadba, o tom sa dozvie žena starostu, prezradí jeho minulosť, vystrelí na ňu v kostole, odsúdia ho, pohŕda spoločnosťou a dobrovoľne prehráva. Červená – túžba po vášnivom živote, čierna – spoločnosť s pokrytectvom a pretvárkou). **Honoré de Balzac – Otec Goriot** (z cyklu románov Ľudská komédia, otec vydáva dcéry do vyšších vrstiev, dcéry od neho stále berú peniaze, on upadá, zomrie, Rastignac vyhlasuje vojnu spoločnosti).

• **RUS: Nikolaj Vasilievič Gogol' – Revízor** (úradníka Ivana Chlestakova všetci považujú za revízora a sú k nemu milí, Ivanov sluha Jozef to zistí, odíde z mesta, napíše tam list, keď ho poštár prečíta a povie ako boli podvedení, príde ozajstný revízor), **Fjodor Michajlovič Dostojevskij – Zločin a trest** (študent Raskolnikov prežíva vnútorný boj, spáchal zločin – chce sa priznať, no cíti že svet zbavil úžerníčky, nie je presvedčený o vine „nezabili som človeka ale princíp“. V jeho priznaní spočíva záchrana a koniec jeho duševných múk svedomia), **Lev Nikolajevič Tolstoj – Anna Kareninová** (Anna opustila muža a syna kvôli milencovi, hoci patrila do vyššej spoločnosti, prekročila konvencie a postavila sa proti spoločenským normám vtedajšej doby).

• **ČR: Alois Jirásek – Psohlavci** (boj za zdedené práva), **Jan Neruda – Povídky malostránské** (s humorom i vážnosťou vykresľuje postavy s dobrými aj zlými vlastnosťami formou uceleného príbehu).

• **SVK – OPISNÝ: Svetozár Hurban Vajanský – Letiace tiene** (úpadok zemianskych rodín, pozemkového vlastníctva s prenikaním kapitalizmu – stavba pily Jablonského s Nemcom Bauerom, Jablonský na spoločenstvo s ním doplatí, mladú inteligenciu predstavuje Milko Holan učiteľov syn), **Suchá ratolesť** (zemiansky rodokmeň Stanislava Rudopoľského –

zemianstvo je odsúdené na zánik „suchá ratolesť na kmeni národa“ Rudopoľský sa ožení s Adelou, dcérou učiteľa = rovnocenné logické spojenie), **Koreň a výhonky** (koreň = stará generácia sedliackej rodiny Drevanskovcov, výhonky = mladá generácia učiteľského syna Mirka Kladného a sedliackeho dievčaťa Anny Drevankovskej)

- **Terézia Vansová rod. Medvecká – Sirota Podhradských** (Viola Podhradská, krásne mestské dievča žije u uja Vilinského bez porozumenia, ľúbi sa s jeho synom Imrichom. Všetko končí dobre)

- **Elena Maróthy Šoltéssová – Proti prúdu** (ideál slovenskej ženy Olga Laskárová z uvedomelej rodiny a odrodilý zeman Šavelský, ktorý sa „zo Šavla stane Pavlom“ a v manželstve preformuje na horlivého národovca), **Moje deti** (2 životy od kolisky po hrob – vrúcny materinský cit, denník, vzťah dieťaťa k matke, súrodencom, životu, matka smúti – stratila obe deti).

- **Pavol Országh Hviezdoslav – Letorosty, Žalmy a hymny, Krvavé sonety, Stesky, Dozvuky; Herodes a Herodias; Ežo Vlkolinský, Gábor Vlkolinský, Hájnikova žena** (Mišo Čajka a Hanka pracovití a čestní, skazený sebecký pán Artuš Villány).

- **Martin Kukučín – vl. m. Mudr. Matej Bencúr – DEDINA: Na hradskej ceste** (1.x dedinský človek v lit.), hrdina: dedinský človek – opis s chápatým humorom – **Na Ondreja, Na jarmok, Dedinský jarmok, Veľkou lyžicou, Rysavá Jalovica, JEMNÝ HUMOR: Neprebudený** (duševne zaostalý pastier husí Ondráš Machuľa je neprebudený, ako dieťa, po smrti rodičov býva u tety – Totka, Ondrášovi zahrá najbohatšie dievča z dediny Zuzka Bežanovie divadlo že sa zaňho vydá, lebo sa pohádala s Jánom

Dúbravov, nikto mu nedokáže povedať pravdu, Totka ho v deň svadby Zuzky a Jana zavrie do komory ale dostane sa na svadbu, vidí že bol oklamán, podpáli šopu, priviažu ho, ale Zuzka ho odviaže, on ide zachrániť jeho najmilšie husi, ale padne povala a pochová ho s najmilšou husou v náručí), **PRAHA, ŠKOLA: Na obecnom salaši, Pred skúškou, Mladé letá** (ľúboštný trojuholník Miško Jahoda, Ferko Putoris a Elena Zvarinová), **Vianočné oblátky, Keď báčik z Chochoľova umrie, Dies Irae – Dni hnevu** (richtár Jano Zima v duchu trpí lebo zvedol - dievča Masliačku, ale vzal si bohatú dedičku, no má nešťastné manželstvo), **DALMÁCIA – BRAC: Dom v stráni, AMERIKA: Prechádzka po Patagónii, FRA: Dojmy z Francúzska.**

- **SVK – KRITICKÝ: Božena Slančíková Timrava – Hrdinovia, Skon Paľa Ročku** (témy 1. svetovej vojny),
- **Jozef Gregor Tajovský – Omrinky, Z dediny, Besednice, Smutné nôty, Spod kopy, Trpky, starootcovský cyklus: Do konca** (poviedka o smrti starého otca), **Prvé hodinky, Do kúpeľa, Žliebky, alkoholizmus: Maco Mlieč** (morálne vlastnosti M. Mlieča sú v ostrom kontraste s jeho odpudzujúcim zovňajškom), **Apoliena** (otec opilec, surovec, matka verila, že sa zmení, hluchonemú Apolienu dala slúžiť pánom, málo platili, bili ju), **Aby odvykali** (celá rodina Čabrdovcov pijú), **Smädni, Kosec Môrik, 1 svetová vojna: Horký chlieb** (Mara Turjanka chudobná žena s deťmi v biede, v noci stráži deti boháčov a odbehuje strážiť vlastné, v zime prechladne a zomrie), **Na chlieb, Mišo, Mamka Pôstková, dráma: Statky zmätky** (bohatí starí manželia Palčíkovci nemajú deti, presvedčia vzdialených príbuzných Laukvcov a Kamenských aby sa ich deti Ďuro a Zuza vzali a oni si ich prisvoja a prepíšu im majetok, ale ide len o to, aby mali lacné pracovné sily), **Ženský zákon.**
- **Janko Jesenský, Ludmila Podjavorinská, Ján Čajak**

8) LITERÁRNA MODERNA: prelom 19. a 20. st., rýchlejšie spoločenské zmeny, výraznejšie prenikanie vedeckých a tech-nických poznatkov do praktického života, zrýchlené striedanie umeleckých smerov, Hrdina: samotár v konflikte so spoločnosťou, jeho pocity (pesimizmus, bezmocnosť) sú zobrazené cez symboly. Avantgardné smery:

- **FUTURIZMUS:** oslavuje budúcnosť a technickú civilizáciu – **Marinetti, Majakovskij**
- **KUBOFUTURIZMUS:** spája výtvarné prvky s civilizačnými výdobytkami – **Appolinaire – Pásmo** (nový žáner)
- **EXPRESIONIZMUS:** odráža zážitky človeka z 1WW – tragický životný pocit, umenie výrazu, **E.M. Remarque – Na západe nič nového, R. Rolland – Peter a Lucia**
- **DADAIZMUS:** návrat k detskému veku, jeho bezstarostnosť ako protiklad k utrpeniu ľudstva, **Tristan Tzara**
- **SURREALIZMUS:** prúd voľných obrazov, ktoré vychádzajú z podvedomia, prelínanie sna a skutočnosti, poézia bez pravi-diel, rytmu a rýmu bez prostriedkov zvukovej a sémantickej výstavby verša, nadväzuje na dadaizmus – **A. Breton, R. Fábry**
- **POETIZMUS:** princípom je lyrizmus, reťazenie predstáv, inšpiračným zdrojom boli prvky ľudovej zábavy (cirkus, kino, varieté, záľuba v cestovaní) – ČR: **Karol Teige, V. Nezval, J. Seifert**, SVK: **L. Novomeský, V. Beniak.**
- **SYMBOLIZMUS:** poetickým nástrojom je symbol, ktorý slúži na vyjadrenie abstraktného pojmu (mier – holubica), usu-puje záujem o minulosť, „nepochopení a prekliatí“ autori si vybrali samotu, hľadali priestory v sne a podvedomí, unikali od problémov reality, sústredili sa na svoje vnútro, zvukomalbu, voľný verš, senzualizmus, eufonickú stránku (duní Dunaj a luna za lunou sa valí)... **Ch. Baudelair, A. Rimbaud, P. Verlaine, I. Krasko, V. Roy**
- **DEKADENCIA:** motívy smrti, zániku, chorobných javov života veľkomesta, patologické predstavy ľudského života
- **CIVILIZMUS:** ospevoval technické vymoženosti
- **SOCIALISTICKÝ REALIZMUS:** revolučné premeny na základe marxisticko-leninskej filozofie dejín
- **LYRIZOVANÁ PRÓZA – NATURIZMUS: E. Ondrejov, M. Figuli, D. Chrobák, F. Švantner, M. Urban, J.C. Hronský**
- **VITALIZMUS:** oslavoval život, jeho krásy, **J. Smrek**
- **KATOLÍCKA MODERNA:** usilovala sa o čistou duchovnú lyriku – **R. Dilong, P.G. Hlbina, J. Silan, J. Barč Ivan**
- **PARNASIZMUS:** dôrza na formu básne, odmietali spoločenskú skutočnosť a jej problémy, inšpirácia v antike, tvrdili že zmyslom umenia je dokonalá krása, základné heslo „umenie pre umenie“

- **IMPRESIONIZMUS:** zobrazujú momentálny vonkajší dojem, najmä v maliarstve, dôležitá je farebnosť, čím chcú vyjadriť citové rozpoloženie autora.

9) MEDZIVOJNOVÁ LIT: 1918 – 1945: významná je „stratená generácia“ – noví mladí hrdinovia, ktorí sú produktom IWW, vo vojne strácajú ilúzie a nezmyselne v nej hynú, alebo sa individuálne bránia, a preto sú neúspešní.

- **USA:** *Ernest Hemingway* – **Zbohom zbraniam** (autobiograf. román z talian. frontu), **Komu zvoní do hrobu** (román zo španielskej občianskej vojny, protest proti nezmyselnému vraždeniu, Robert Jordan si uvedomuje nezmyselnosť boja, v závere zomiera s vedomím, že smrť nie je tragická, ak vieme, prečo sa obetujeme), **Starec a more** (Nobelova cena, „Človeka možno zničiť, ale nie poraziť“). **Stratená generácia** – *Gertrúda Steinová* – pre mladých ľudí, ktorí sa vracali z vojny a nevedeli sa prispôbiť normálnemu životu, s autobiograf. črtami, vykokorenými, vojnovou rozvrátenými postavami, dôležitá je priateľstvo. – *William Faulkner, John Dost Pasos, Theodore Dreiser*.

- **GB:** *George Bernard Shaw* – **Pygmalión** (kritika spoločenských predsudkov, horlivý za emancipáciu žien, profesor Higinz uzavrie stávk s plk. Pikerinom – z predavačky kvetín Elizy urobí dámu, čo sa mu podarí, zaľúbi sa do nej chudobný mladík, opätuje mu lásku), **Svätá Jana** (námet Jana z Arcu)

- **FRA:** *Romain Rolland* – **Peter a Lucia**, *H. Barbusse* – **Oheň**, *Tristan Tzara, André Breton, Marcel Proust*

- **D:** *Erich Maria Remarque pôv. Kramer* – **Na západe nič nového** (svedectvo o generácii, ktorú poznačila vojna), **Traja kamaráti** (príbeh o priateľstve, tragickej láske a osamelsti v medzivojnovom Nemecku), *Thomas Mann* – **Buddenbrookovci** (generačný román, rozkvet a pád nem. meštianskej rodiny, po smrti hlavy rodiny sa likviduje 100ročný podnik), *Franz Kafka* –

Proces (nedokončený, Jozef K. nie je vinný ale prjima obvinenie a následne sa mu bráni realita je obrátená hore nohami, detaily sú absurdne spojené, cíti sa vinný tým, že existuje, neistota vrcholí príchodom vykonávateľov rozsudku smrti), **Zámok** (do dediny príde zememerač K., chce sa dostať na zámok, povolenie dostal až na smrteľnej posteli)

- **ČR:** *Jaroslav Hašek* – **Osudy dobrého vojáka Švejka** (nedokončený, hrdina: herikomický – hrdinsko-humoristický, bráni sa voči absurdite presným splnením rozkazov. Príbehy hrdinu sú doplnené grotesknými historkami, ktoré pôsobia realisticky), *Karel Čapek* – **Válka s mloky**, **Bílá nemoc**, **Matka** (div. hra proti fašizmu, matka = symbol odvahy postaviť sa zlu), **R.U.R.** (Rosums Universal Robots, obavy o osude ľudstva vo svete, kde sa vlády zmocnia stroje).

- **SVK MEDZIVOJNOVÁ LIT:**

POÉZIA: * *kritický realizmus*: **J. Jesenský** – poprevratová tvorba, prechodná generácia **M. Rázus, Š. Krčméry** (obaja národno-obranná, vlastenecká lyrika) * *vitalizmus*: **J. Smrek** – **Cválajúce dni, Božské uzly, Iba oči, Básnik a žena, Zrno, Hostina, Studňa, Nerušte moje kruhy...** * *symbolizmus*: **I. Krasko, R.B. Lukáč** - * *poetizmus*: **V. Beniák** * *proletárska poézia*: **L. Novomeský - Romboid** * *surrealizmus*: **R. Fabry** – **Uťaté ruky, V. Reisel, Š. Žáry** * *kat. moderna*: **R. Dilong, Pavol Gašparovič Hlbina, J. Silan**

PRÓZA: * *kritický realizmus*: **Jesenský, Rázus, Jégé** * *naturalizmus (človek determinovaný prostredím)*: **Jégé – Adam Šangala, Svätopluk, G. Vámoš** * *expresionizmus (silné emócie)*: **I. Horváth, M. Urban** – **Uťaté ruky, J.C. Hronský – Podpolianske rozprávky, Smelý zajko, Budkáčik a Dubkáčik, Tomčíkovci, Chlieb, Jozef Mak, Pisár Gráč, Andrea Búr Majster, Svet na Trasovisku, Prorotstvo doktora Stankovského** * *soc. realizmus*: **DAVisti, F. Kráľ, P. Jilemnický** * *naturizmus (lyrizovaná próza)*: **dedina príroda – E. Ondrejov – Zbojnícka mladosť** (Jerguš Lapin), **D. Chrobák – Drak sa vracia, M. Figuli – 3 Gaštanové kone, Babylon, Mladosť, F. Švantner – Malka, Nevesta hôľ**

DRÁMA: * *kritický realizmus*: **Ivan Stodola** – **Jožko Púčik a jeho kariéra, Bačova žena** * *expresionizmus*: **Július Barč Ivan** – **Mastný hrniec, Matka**

10) LIT. PO 1945: vznik rôznych smerov, literatúra sa rozdelila na 2 bloky vznikajú nové povojnové avantgardy

- **USA:** **Beat generation**, USA krajina neobmedzených možností, jednotlivec bezmocný, vnútorná zbura **Salinger** – **Kto chytá v žite; Steinbeck** – **O myšiach a ľudoch, Ovocie hnevu, Zhod'te bomby; Joseph Heller** – **Hlava XXII** protivojnový román, **Tennessee Williams** – **Električka zvaná túžba**

- **FRA:** existencializmus – **Exupéry** – **Letec, Pošta na juh, Malý princ, Sartre, Camus**, antiromán **Alain Grillet - Žiarlivosť**, absurdná dráma **S. Beckett** – **Čakanie na Godota**

- **D:** s komplexom viny za vojnové hrôzy sa mnohí spisovatelia vracajú do minulosti **Bertold Brecht** – **Matka Guráž a jej deti**, epické divadlo **Johanis Mario Simel** – **Snívaj svoj nesplniteľný sen**

- **TAL:** neorealizmus **Alberto Moravia** – **Rimanka**

- **GB:** u mladej generácie hnev, bezmocnosť, nihilistická kritika (negatívny postoj k všetkým hodnotám mravnosti), ktorou bezmocne bili do všetkého z čoho mali strach - „**rozhnevaní mladí muži**“ napr. **John Osborn** - **Obzri sa v hneve**.

- **RUS:** schematizmus – sociálny realizmus; neoficiálna lit. (exilová, samizdatová) **Pasternak** – **Doktor Živago; Solženicin** – **1 deň Ivana Denisoviča, Súostrovia Gulag; Ajmatov** – **Džamila; Rasputin** – **Ži a pamätajú**.

- **LAT. AM:** **D.G. Marquez** – **Kronika vopred ohlásenej smrti, 100 rokov samoty** – **magický realizmus** - tradičné realistické videnie sveta, často sa viaže na skutočné osobnosti, naturalistické videnie reality. Zmiešava tragické

s komickým a drsné s poetickým. Nedá sa rozlíšiť sen od skutočnosti. Diela do seba absorbujú folklór (mýty, legendy, rozprávky)...

11) SÚČASNÁ LIT: označuje sa ako postmoderna, vychádza z toho, že dnes už autor nedokáže byť pôvodný a originálny, všetko tu už bolo, i keď myslíme, že myšlienka je pôvodná. Často sa citujú iné diela, preberajú a kombinujú sa pasáže. Napr. *Vladimír Nabokov – Lolita* – skombinoval viaceré schémy z románov a vytvoril tak nový pútavý príbeh, alebo *Dušan Mitana* – pracuje najmä s Bibliou.

GRAMATIKA:

- **Synonymá:** slová s rovnakým významom, inak znejú, rovnoznačné (práca = robota, dar = pozornosť)
- **Antonymá:** opozitá, slová s opačným významom, protikladné slová (obor – trpezlivosť, radosť – smútok)
- **Homonymá:** slová, ktoré sa rovnako píšú, ale majú iný význam (oko v polievke, oko ľudské, oko na pančuchách...)

- **Vyšší štýl:** málo používané slová, básnické slová, novotvary, archaizmy, poetizmy, neologizmy, hranicu tvoria cudzie slová a odborné termíny (odcudzit', nepravda)
- **Stredný štýl:** spisovné, najčastejšie používané slová, neutrálna slovná zásoba (ukradnúť, lož)
- **Nižší štýl:** hovorové, väčšinou nespisovné slová, často používame, bežné hovorové výrazy, vulgarizmy, žargón, dialektizmy, slang (šlohnúť, cigánstvo)

Táto MO je spracovaná veľmi podrobne, na maturitu stačí jednoduchšie, toto spracovanie je vhodné pred písomnou časťou ako opakovanie období, autorov a diel